

УДК 378.147:811.111

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-33>**Катерина КОВАЛЬОВА,***orcid.org/0000-0001-7183-2996**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української та іноземних мов
Вінницького національного аграрного університету
(Вінниця, Україна) katrin.viter@gmail.com***Лариса ДУДІКОВА,***orcid.org/0000-0002-5841-0147**доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов з курсом латинської мови та медичної термінології
Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова
(Вінниця, Україна) ldudikova@yahoo.com***Алла КОНДРАТЮК,***orcid.org/0000-0001-7104-0171**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов з курсом латинської мови та медичної термінології
Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова
(Вінниця, Україна) allamaksimchuk53@gmail.com*

ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВИХ ІГОР НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглянуто суть ділової гри як активного способу навчання. Активні методи навчання – це методи, які спонукають студентів до активного мислення та практичної діяльності у процесі ознайомлення з навчальним матеріалом. Дані методи спрямовані на самостійний пошук знань студентами, активізацію їх пізнавальної діяльності, розвиток мислення, формування практичних умінь і навичок. Одним із ефективних шляхів формування комунікативної компетентності за допомогою активізації навчання є метод ділових ігор, що дозволяє безпосередньо включити процес навчання іноземної мови до моделі майбутньої трудової діяльності студентів. Основні інтереси студентів немовного профілю знаходяться саме у сфері їх спеціальності, і вони найчастіше розглядають іноземну мову як засіб розширення своїх ділових контактів, умінь у професійно-трудої сфері. Визначено, що в процесі навчання дуже доцільним є використання групових форм роботи, адже саме цей вид діяльності сприяє розвитку спілкування. Причому студенти з вищим рівнем комунікативної підготовки допомагали своїм колегам, радили як уникнути помилок, корегували відповіді, пропонували альтернативні варіанти розвитку подій. Одна з головних цілей під час здобуття освіти полягає у створенні сприятливих умов навчання, щоб студент відчував свою успішність, що робить продуктивним сам процес її здобуття, а також активізація з метою залучення студентів як головних дійових осіб у навчальному процесі, що суттєво впливає на взаємодію з іншими учасниками цього процесу. Ділова гра створює умови для комплексного використання наявних у студентів знань предмета професійної діяльності, а також сприяє більш повному оволодінню іноземною мовою. Також, змодельовані ситуації в процесі ведення ділової гри готували студентів до аналогічної ситуації у майбутній фаховій діяльності та ще раз підтверджували, що процес формування комунікативної компетентності здійснюється в процесі викладання дисциплін мовного циклів.

Ключові слова: комунікативна компетентність, ділова гра, спілкування, освітня діяльність, аналіз, коментування, студенти.

Katerina KOVALOVA,

orcid.org/0000-0001-7183-2996

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Languages
Vinnytsia National Agrarian University
(Ukraine, Vinnytsia) katrin.viter@gmail.com*

Larisa DUDIKOVA,

orcid.org/0000-0002-5841-0147

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Foreign Languages
with a Course in Latin and Medical Terminology
Vinnytsia National Medical University named after M.I. Pirogov
(Vinnytsia, Ukraine) ldudikova@yahoo.com*

Alla KONDRATYUK,

orcid.org/0000-0001-7104-0171

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
with a Course in Latin and Medical Terminology
Vinnytsia National Medical University named after M.I. Pirogov
(Vinnytsia, Ukraine) allamaksimchuk53@gmail.com*

USING BUSINESS GAMES IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES

The article examines the essence of a business game as an active way of studying. Active learning methods are methods that encourage students to active thinking and practical activities in the process of familiarizing themselves with educational material. These methods are aimed at students' independent search for knowledge, activation of their cognitive activity, development of thinking, formation of practical skills and abilities. One of the effective ways of forming communicative competence through the activation of learning is the method of business games, which allows you to include the process of learning a foreign language in the model of the future labor activity of students. The main interests of students of a non-linguistic profile are precisely in the field of their specialty, and they most often consider a foreign language as a means of expanding their business contacts and skills in the professional and labor sphere. It was determined that it is very important to use group forms of work in the learning process, because this type of activity contributes to the development of communication. Moreover, students with a higher level of communication training helped their colleagues, advised how to avoid mistakes, corrected answers, and offered alternative options for the development of events.

One of the main goals during education is to create favorable learning conditions so that the student feels himself successful, which makes the process of its acquisition productive, as well as activation with the aim of involving students as the main actors in the educational process, which significantly affects interaction with other participants in this process. Business games create conditions for comprehensive use of students' of existing knowledge of the subject of professional activity, and also contributes to a more complete mastery of a foreign language. Also, simulated situations in the process of conducting a business game prepared students for a similar situation in the future professional activity and once again confirmed that the process of forming communicative competence is carried out in the process of teaching the disciplines of language cycles.

Key words: *communicative competence, business game, communication, educational activity, analysis, commenting, students.*

Постановка проблеми. Комунікативна компетентність є якісною характеристикою особистості спеціаліста, що включає сукупність науково-теоретичних знань та практичних умінь та навичок у сфері здійснення іншомовної професійної комунікації, досвід здійснення професійної взаємодії, стійку мотивацію професійного спілкування іноземною мовою. Вона визначає здатність та готовність суб'єкта професійної діяльності здійснювати професійне спілкування іноземною мовою. Іншомовна комунікативна компетентність вклю-

чає три основні компоненти: мотиваційний (прагнення до актуального та подальшого вивчення іноземної мови, до професійного спілкування іноземною мовою), функціональний (навички говоріння, аудіювання, читання, письма іноземною мовою), рефлексивний (здатність до аналізу).

Критеріями її сформованості відповідно до виділених структурних компонентів є:

– інтерес до вивчення іноземної мови, прагнення підтримувати високий рівень власної іншомовної комунікативної компетентності;

– вільне володіння іншомовною мовою, сприйняття іншомовної мови на слух, розуміння та правильний переклад тексту;

– уміння виявити власні помилки та виправити їх (Бібіков, 2016: 26).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Одним із ефективних шляхів формування комунікативної компетентності за допомогою активізації навчання є метод ділових ігор, що дозволяє безпосередньо включити процес навчання іноземної мови до моделі майбутньої трудової діяльності студентів. Основні інтереси студентів немовного профілю знаходяться саме у сфері їх спеціальності, і вони найчастіше розглядають іноземну мову як засіб розширення своїх ділових контактів, умінь у професійно-трудої сфері.

Навчальна ділова гра є практичне заняття, що моделює різні аспекти професійної діяльності учнів. Вона створює умови для комплексного використання наявних у студентів знань предмета професійної діяльності, а також сприяє більш повному оволодінню іноземною мовою. Також, сьогодні необхідно змінювати сам підхід до освітньої діяльності в університетах, зокрема і в закладах аграрного профілю. Потреба у реформуванні аграрної освіти на сучасному етапі її розвитку, на думку фахівців, детермінується такими причинами (Коломієць, 2015: 396).

- значними змінами у технологіях виробництва продукції сільського господарства, яке вимагає адекватних змін у підготовці фахівців у ВНЗ;

- кардинальними змінами на ринку праці спеціалістів аграрного профілю;

- необхідністю диференційованого підходу до розробки навчальних планів та програм підготовки бакалаврів та магістрів сільського господарства. Тому, введення ігрових методів навчання у вузівський педагогічний процес сприяє формуванню професійного становлення особистості спеціаліста. Герберд Рід в своїй книзі «Освіта – це мистецтво» вважає, що ігрові засоби навчання збагачують внутрішній світ студента та розвивають його творчі здібності. В нашій статті розглянемо більш детально саме ділові ігри. (Read, 2000: 328).

Так як проведення ділової гри вимагає певної підготовки, то вона містить ряд етапів: підготовчий, власне гра, завершальний. Підготовчий етап включає вибір теми гри, визначення цілей, завдань, введення студентів в рольову ситуацію, обговорення очікуваних результатів. Власне гра являє собою реалізацію поставлених цілей, вдосконалення мовленнєвих дій і рольової поведінки. Завершальний етап включає оцінку та аналіз

результатів діяльності, підбиття підсумків, обговорення недоліків та надання рекомендацій і пропозицій на майбутнє.

Мета статті. Розглянути суть, особливості, значення ділової гри як активного способу навчання. Довести, що в процесі навчання дуже доцільним є використання групових форм роботи, адже саме цей вид діяльності сприяє розвитку спілкування, комунікативної вміння та навичок.

Виклад основного матеріалу. Ділова гра передбачає спільну діяльність, тому в ній знімається протиріччя між колективним характером майбутньої професійної діяльності та індивідуальним характером засвоєння знань.

Метод ділових ігор, спрямований на навчання професійному спілкуванню, має ряд особливостей.

1. Ділова гра повинна базуватися на реальному мовному матеріалі, що відображає конкретну ситуацію спілкування у професійно-трудої сфері.

2. У діловій грі переважає момент самонавчання над навчанням. Тому, студенти залучаються як до складання ділової гри, так і до оцінки її за параметром: досягнуто комунікативної мети чи ні. Викладач може оцінити лише коректності умови з погляду норм мови. Участь студентів в організації та проведенні ділової гри активізує їхню розумову діяльність, підвищує творчу активність, оскільки дозволяє їм насправді застосувати свої знання іноземної мови. Досягнення успіху у діловій грі залежить більшою мірою від знання іноземної мови, що стимулює інтерес до мови як навчального предмета, сприяє виникненню бажання розширити свої можливості у його використанні.

3. Істотний момент у діловій грі – її проблемність. Звичайно, і у професійно-трудої сфері є низка типових ситуацій, проте тут частіше, ніж у будь-якій іншій, виникають проблемні ситуації, що потребують оперативного вирішення. Велику методичну цінність представляють ділові ігри, що стимулюють виникнення нових ситуацій спілкування. Такі ділові ігри дозволять залучити якомога більшу кількість студентів до участі в ній.

4. У діловій грі одними з провідних є принципи спільної діяльності та діалогічного спілкування учасників, послідовна реалізація яких забезпечує активне розгортання змісту цієї гри. У діловій грі студенти самостверджуються не лише як особистості, а й, насамперед, як фахівці у своїй галузі трудової діяльності.

5. Ділова гра передбачає взаємодію її учасників. Виходячи з класифікації форм людської взаємодії, можна виділити такі типи ділових ігор – гра-співпраця (наприклад, досягнення домовленості між вітчизняною та зарубіжною фірмами про

спільне будівництво заводу), гра-змагання (наприклад, підготовка та обговорення проектів виробництва і збуту будь-якого виду продукції конкуруючими фірмами), гра-конфлікт (наприклад, розмова керівництва підприємства з представниками зарубіжної фірми з приводу зриву поставок нового обладнання). Кожен тип гри відрізняється специфікацією цілей, для досягнення яких спрямовані зусилля її учасників (Солдатов, 2000).

Запропоновані типи ділових ігор охоплюють весь діапазон ситуацій, що виникають у процесі професійного спілкування. В основі таких ігор лежать ділові, професійні предмети обговорення, що сприяють удосконаленню не тільки іноземної мови студентів, а й повнішому оволодінню англійською мовою як засобом спілкування. При організації та проведенні ділових ігор, спрямованих на навчання професійному спілкуванню в межах зазначеного курсу, необхідно, щоб ці ігри передбачали взаємодію всіх учасників, а також базувалися на реальному мовному матеріалі проблемного характеру з використанням жестів, міміки та ін. Наведемо приклади таких ігор, які ми використовуємо на заняттях англійської мови у студентів.

Приклад 1

Мета: активізувати навички та вміння сприйняття та породження монологічного висловлювання на основі трансформації тексту.

Опис: викладач пропонує чотирьом командам, що грають, назву проблеми, наприклад: "The problems of children & adolescents". Кожна команда протягом 3-4 хвилин має представити свій варіант оповідання з цієї проблеми. Наприкінці гри журі вирішує, яка команда має найкращий варіант оповідання, і присуджує бали.

Правила: якщо команди вийшли за межі вказаного у грі ліміту часу, то вони виходять із гри та отримують штрафне очко.

Приклад 2

Мета: формулювати позиції у процесі спільної професійної діяльності.

Опис: кожен учасник гри отримує картку з назвою проблеми, наприклад: "Writing Problems", "Drugs & alcohol", "Parents' divorce", "Thinking about war problems" та викладач просить висловити протягом трьох хвилин точку зору щодо їх вирішення. Журі оцінює кожен варіант рішення за п'ятибальною системою і трьома найкращими варіантами вирішення зазначеної проблеми присуджуються призові місця.

Приклад 3

Мета гри полягає у практиці дискусії.

Опис: граючим пропонується пояснити своє ставлення до професії психолога, виходячи

з власних уявлень про її соціальну престижність, та аргументувати свій вибір.

Зразок одного з текстів (тут дається уривок), запропонованого викладачем студентам для самостійного читання до проведення гри «A university psychologist».

University psychologists help students and youth succeed academically, socially, and emotionally. They collaborate with teachers and parents to create the best learning environments for pupils and to strengthen connections between home and school.

University psychologists are highly trained in both psychology and education. They deal with problems of mental health, child development, behavior, motivation. It is also necessary for them to be prepared in school organization, learning styles and effective teaching.

University psychologists find the best solution for each pupil and situation. School psychologists work with children individually and in groups. They also develop programs to train teachers and parents regarding effective teaching and upbringing. Their tasks are to work with pupils with disabilities or with special talents, abuse of drugs and other substances, as well as to prevent and manage crises (Хазова, 2005: 260).

Також, корисною формою роботи була гра «Автори» (Authors). Студентам зачитувався текст з цікавим, емоційним сюжетом, але на етапі кульмінації подій читання обривалось. Завданням студентів було продовження тексту, а найбільш колоритні кінцівки обговорювались і визначались переможці. Під час гри студенти виявляли не лише творчі здібності та фантазію, а й активізували словниковий запас і логічне мислення.

Слід зазначити, що проведення ділових ігор потребує ретельної підготовки як з боку викладача, так і студентів. Природно, що провідна роль розвитку сюжету гри належить педагогу. Потреби особистісно-орієнтованого спілкування студенти задовольняють читанням спеціальних матеріалів, запропонованих викладачем. У процесі самостійного читання такого роду літератури (бажано оригінальної) студенти займаються її адаптуванням, аналізом, коментуванням та продукуванням читаного на задану тему для того, щоб виробити та підвищити свою професійну компетенцію.

У процесі ділової гри підвищується рівень культури мовлення, поведінки, активізується пізнавальна діяльність, розвивається і розширяється діапазон мислення, опановуються навички ділового етикету, здобуваються вміння передбачити ймовірні труднощі, проблеми та знайти шляхи їх подолання. В процесі підготовки до гри необхідно дотримуватись певних правил:

- студентів необхідно морально підготувати аби вони могли діяти згідно логіки запропонованого сценарію та могли адаптуватись до ролі;

- студентам бажано пропонувати ситуації, які можуть виникнути в реальному житті;

- під час гри учасників варто орієнтувати на використання одиниць мови і сприяти їх закріпленню на практиці.

Наприклад, цікавою для студентів була гра наступного змісту: спробувати уявити себе фахівцем який щойно влаштувався на роботу на машинобудівний завод. Після зміни керівника підприємства колектив розділився думками: одні підтримували попередню адміністрацію, інші – задоволені сьогоднішнім призначенням. Як йому, як новому працівнику, варто себе поводити в цій конфліктній ситуації? Як згуртувати колектив та знайти спільну мову? Студенти розділялись на групи та пропонували своє вирішення питання, причому один з студентів виконував роль педагога, допомагаючи та скеровуючи роботу колег, інші-виступали в ролі керівництва, працівників, представників адміністрації.

На заняттях з дисциплін гуманітарного циклу ми пропонували студентам прийняти участь в діловій грі, уявивши себе педагогом, адже після закінчення навчання випускники можуть залишитись працювати на кафедрі і спробувати себе в викладацько-дослідницькій діяльності. Один з студентів мав підготуватись до проведення мікроуроку з використанням професійної лексики, створенням таблиць, графіків, роздаткового матеріалу, підготовкою презентації, описом малюнків за темою, створення необхідного граматичного і лексичного словничка, і т.д. «Студент-учитель» презентував урок, записував нові слова на дошці, пояснював новий граматичний, лексичний матеріал, просив «студентів-учнів» приймати участь у дискусії, ставити запитання до текстів, висловлювати свої думки, побажання.

Після закінчення мікроуроку ми підбивали підсумки, намагались віднайти позитивні моменти і допущені помилки, аналізували підготовку та манеру проведення заняття, поведінку присутніх, їх активність, бажання співпрацювати, давали рекомендації та колективно оцінювали діяльність кожного з членів групи.

Аналізуючи принципи розробки та застосування ділових ігор у навчально-виховному процесі вузів, можна зробити висновок про те, що в них не тільки зберігаються, а й значно доповнюються та вдосконалюються такі характеристики ділових ігор як ситуативність, тематичність, моделювання природного мовного спілкування, здій-

снення навчальної діяльності у вигляді гри, колективна діяльність, реалізація принципу навчання, що виховує.

Успіх проведення ділової гри залежить, насамперед, від чіткого моделювання елементів як плану змісту, і плану висловлювання. На тренувальному етапі студент повинен опанувати навички мовного оформлення комунікативних намірів, необхідних для реалізації поставлених цілей комунікації. При безпосередній підготовці ділової гри викладач обробляє матеріал, визначає тип гри, склад учасників, цілі кожного комуніканта, планує можливі шляхи їх досягнення, прогнозує проблемні ситуації, які можуть виникнути у процесі вирішення поставлених завдань, конкретизує місце спілкування, готує необхідний реквізит (Голдштейн, 1993: 41).

На етапі реалізації викладач визначає мету комунікації, ролі та рольові відносини учасників спілкування, уточнює завдання кожного комуніканта, дає завдання щодо оцінки результатів ділової гри незадіяної частини групи студентів. При проведенні ділової гри викладач виконує роль «адміністратора»: спрямовує спілкування, виводить його з глухого кута, створює нові проблеми (якщо не реалізовані всі мовні можливості комунікантів), змінює напрямок гри за допомогою введення нових учасників і т.д. При цьому виправляються ті помилки, які ускладнюють або порушують комунікацію. Виправлення відбувається шляхом підказки правильного варіанту.

На оцінному етапі викладач вислуховує думку «групи експертів», які стежили за ходом гри, але не брали участь у ній: чи досягнуті цілі гри чи ні, які інші ефективніші шляхи досягнення цих же цілей можливі та ін. Далі викладач сам підбиває підсумок, завершивши його оцінкою коректності учасників комунікації (Голдштейн, 1982: 45).

З вищевикладеного випливає, що ділова гра спирається, насамперед, на взаємодію викладача та групи слухачів. А для створення атмосфери, необхідної для успішного навчання саме професійному спілкуванню іноземною мовою, викладач повинен не тільки добре знати свій предмет, а й не боятися показати свою необізнаність у питаннях спеціальності студентів, прислухатися до їхньої думки, намагатися за допомогою зібраних відомостей удосконалити процес навчання професійного спілкування іноземною мовою. Це допоможе уникнути такого положення, коли мова студентів коректна з погляду норм мови, що вивчається, але абсолютно неприйнятна з точки зору соціальних норм спілкування (Китайгородська, 1982: 120). Також, необхідно підкреслити, що, будучи від-

творенням контексту праці в його предметному та соціальному аспектах, процес ділової гри залишається процесом педагогічним, спрямованим на досягнення цілей навчання та виховання.

Висновок. Кожна сфера комунікації розвивається всередині конкретної професії у процесі соціалізації особистості. Таким чином, ефективну підготовку фахівців зі знанням іноземної мови розумно здійснювати насамперед на функціональному рівні з урахуванням конкретної спеціальності, оскільки у професійному навчанні, як ніде більше, проявляється тенденція наблизити процес навчання до діяльності людини.

У процесі навчання мови шляхом ділової гри забезпечується формування комунікативної компетенції студентів. Крім знання іноземної мови, обмеженого рамками спеціальності, той, хто навчається, отримує можливість розвивати свою особистість, формувати необхідні не тільки для професійної роботи, але і для повсякденного життя навички спілкування з іншими людьми. У зв'язку з цим дедалі ширше використання у навчально-виховному процесі вузів знаходять активні методи навчання, які передбачають реалізацію конкретних ситуацій, рольові та ділові ігри, що створюють умови для розвитку творчості та професійної реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібікова Е.В. Формування основ іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх екологів: автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Майкоп, 2016. 26 с.
2. Голдштейн Я.В. Групова взаємодія як фактор успішності оволодіння іноземною мовою. *Психолого-педагогічні аспекти інтенсифікації навчальної діяльності*. 1993. С. 41–49.
3. Голдштейн Я.В. Метод активізації як умова підвищення ефективності педагогічної діяльності. *Активізація навчальної діяльності*. 1982. Вип. 2. С. 45–53.
4. Китайгородська Г.А., Шемякіна Г.М. Мотивація вчення в умовах інтенсивного навчання іноземних мов. *Активізація навчальної діяльності*. 1982. Вип. 2. С. 120–129.
5. Коломієць О.Г. Філософська парадигма упередження агресивності в сучасному суспільстві. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук. Київ, 2015. 396 с.
6. Лівінгстоун К. Рольові ігри навчання іноземних мов. Київ: Вища школа, 1988. 127 с.
7. Солдатов Б.Г. Формування комунікативної компетенції у вигляді активізації навчання. Одеса, 2000.
8. Хазова Є.В. Навчально-методичний посібник з англійської мови для роботи з текстами за спеціальністю (відділення «Педагогіка та психологи»). Словянськ, 2005. 260 с.
9. Read H. Education through art. London, 2000. 328 p.
10. Wiemann J. M. Explication and test of model of communicative competence. *Human Communication Research*. 1977. Vol. 3 (3). P. 195–213.

REFERENCES

1. Bibikova E.V. (2016). Formuvannya osnov inshomovnoi komunikativnoi kompetentnosti u maibutnix ekolohiv. [Formation of the foundations of foreign language communicative competence in future ecologists]. Extended abstract of candidate's thesis. Maikop, 26. [in Ukrainian].
2. Holdshtein Ya.V. (1993). Hrupova vzaiemodiia yak faktor uspishnosti ovolodinnia inozemnoiu movoiu. [Group interaction as a factor in the success of foreign language acquisition]. *Psykholoho-pedahohichni aspekty intensyfikatsii navchalnoi diialnosti* – Psychological and pedagogical aspects of intensification of educational activities. 41–49. [in Ukrainian].
3. Holdshtein Ya.V. (1982). Metod aktyvizatsii yak umova pidvyshchennia efektyvnosti pedahohichnoi diialnosti. [The method of activation as a condition for increasing the effectiveness of pedagogical activity]. *Aktyvizatsiia navchalnoi diialnosti* – Activation of educational activities, 2. 45–53. [in Ukrainian].
4. Kytaihorodska H.A., Shemiakina H.M. (1982). Motyvatsiia vchennia v umovakh intensyvnoho navchannia inozemnykh mov. [Learning motivation in conditions of intensive foreign language learning]. *Aktyvizatsiia navchalnoi diialnosti* – Activation of educational activities, 2. 120–129. [in Ukrainian].
5. Kolomiets O.H. (2015). Filosofska paradyhma uperedzhennia ahresyvnosti v suchasnomu suspilstvi. [Philosophical paradigm of aggressiveness prejudice in modern society]. *Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofskykh nauk* – Dissertation for the Doctor of Philosophy degree. Kyiv, 396. [in Ukrainian].
6. Livinhstoun K. (1988). Rolovi ihry navchannia inozemnykh mov. [Role-playing games for learning foreign languages]. Kyiv: Higher School. 127. [in Ukrainian].
7. Soldatov B.H. (2000). Formuvannya komunikativnoi kompetentsii u vyhliadi aktyvizatsii navchannia. [Formation of communicative competence in the form of activation of training]. Odessa. 326. [in Ukrainian].
8. Khazova Ye.V. (2005). Navchalno-metodychnyi posibnyk z anhliiskoi movy dlia roboty z tekstamy za spetsialnistiu (viddilennia "Pedahohika ta psykholohy"). [Teaching and methodical manual on English language for working with texts in the specialty (department «Pedagogy and psychologists»)]. Sloviansk. 260. [in Ukrainian].
9. Read H. (2000). Education through art. London. 328.
10. Wiemann J.M. (1977). Explication and test of model of communicative competence. *Human Communication Research*, 3 (3). 195–213.